

Петро Нищак, аспірант кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Мар'ян Улич, аспірант кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті авторами схарактеризовано зміст та розкрито структуру художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій у процесі художньо-трудової діяльності. Художньо-творчу активність вчителя технологій необхідно розглядати: 1) як психічний стан, що виражає ставлення до процесу творчості і формується у процесі художньо-творчої трудової діяльності; 2) як системну якість особистості, що включає загальні властивості соціальної активності, а також специфічні риси творчої активності.

Структуру художньо-творчої активності вчителя технологій складають такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, орієнтаційний, змістовно-операційний, вольовий, оцінний.

Ключові слова: вчитель технологій; художньо-творча активність; художньо-трудова діяльність; професійно-педагогічна діяльність.

Лім. 10.

Petro Nyshchak, Postgraduate Student of the
Technological and Vocational Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Marian Ulych, Postgraduate Student of the
Technological and Vocational Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

CONTENT AND STRUCTURE OF ARTISTIC-CREATIVE ACTIVITY FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES

The article characterizes the content and disclosed the structure of artistic-creative activity of future technology teachers in the process of the artistic-labor activity. The artistic-creative activity of a technology teacher must be considered: 1) as a mental state that expresses an attitude towards the process of creativity and is formed in the process of artistic-creative labour activity; 2) as a systemic personality quality, which includes general properties of social activity, as well as specific features of creative activity.

The structure of the artistic-creative activity of a technology teacher consists of the following components: motivational, orientational, content-operational, volitional, and evaluative.

The motivational component involves stimulating students' interest in artistic-creative activities, supporting and recognizing the results of artistic-creative activities, cooperation and exchange of ideas.

The orientational component of the artistic-creative activity of future technology teachers is important for the development of creativity and innovative potential, contributes to the formation of self-expression skills, critical and problem thinking and the ability to creatively solve tasks, helps to develop the ability to an innovative approach and adaptation to changes in the modern world.

The content-operational component of artistic-creative activity includes the understanding and application of artistic-creative methods and approaches, which involves understanding the artistic-creative process, mastering creative methods of artistic-labor activity, stimulating creativity and self-expression of students.

The volitional component of artistic-creative activity of future technology teachers includes character traits and personal qualities that help students overcome internal and external obstacles, develop and maintain their creative activity. The main aspects of the will component include endurance and perseverance, self-discipline, flexibility and openness to new things, self-confidence and self-criticism, emotional stability.

The evaluation component involves adequate assessment by students of the results of their own artistic creative activities, as well as the creativity of other people. The evaluation component includes reflection, critical thinking, and aesthetic education.

Keywords: technology teacher; artistic and creative activity; artistic and labor activity; professional and pedagogical activity.

Постановка наукової проблеми та її значення. Відомо, що основу будь-якого творчого процесу становить особистісне начало, а сама творчість є властивістю людської особистості, ознакою певного етапу її сформованості, що стимулює розвиток та виховання індивіда [2].

Найважливішу рису сучасного освітнього процесу становить його спрямованість на підготовку особистості до активного освоєння соціальних змін, розвиток потреби у творчому підході до організації соціально-значущої діяльності. Серед основних змін у характері навчання необхідно виокремити орієнтацію на розвиток творчої активності особистості майбутніх фахівців. Особливого значення цей підхід набуває у підготовці майбутніх учителів технологій.

Розвиток художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій становить важливу психолого-педагогічну проблему, адже сучасний вчитель повинен володіти не лише системою професійних знань і умінь, але й здатністю до творчого мислення, застосування в освітній практиці новаторських підходів та ідей, вмінням раціонально поєднувати здобутки народного декоративно-ужиткового мистецтва та новітні досягнення в галузі техніки і технологій.

Специфіка художньо-трудої діяльності вчителя технологій вимагає від випускника ЗВО ефективного використання творчого потенціалу для успішної інноваційної діяльності. А отже, студенти мають оволодіти здатністю до високопрофесійної самореалізації, що неможливо без розвитку творчої активності особистості.

Аналіз досліджень з проблеми. Загальні теоретико-методологічні аспекти розвитку активності особистості знайшли широке висвітлення у наукових працях багатьох вітчизняних учених (В. Безпалько, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Клименко, Ю. Мороз, В. Холоденко та ін.). Питання розвитку творчості особистості у процесі навчально-пізнавальної діяльності висвітлювалися В. Моляком, С. Олійником, О. Савченком, С. Сисоевою та ін. Проблема розвитку творчої активності майбутніх учителів технологій стала предметом наукового пошуку у працях В. Бойчука, В. Васенка, Р. Гуревича, О. Коберника, І. Ницака, В. Стешенка, Д. Тхоржевського та ін. Водночас питання розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх учителів технологій, зокрема через залучення до різних видів художньо-трудої діяльності, знайшли висвітлення у працях Л. Ейвас, М. Курача, Л. Оршанського, В. Титаренко, А. Цини та ін.

Мета дослідження – схарактеризувати зміст, виявити структуру й особливості формування художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій у процесі художньо-трудої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Творчість – це вищий ступінь пізнання, найвища і найскладніша форма діяльності, властива людині, що передбачає активізацію усіх її основних психічних процесів, знань, умінь, всього життєвого досвіду, духовних, фізичних сил і продукує щось якісно нове, унікальне і неповторне [3].

У художньо-трудої діяльності вчителя технологій результатом творчості є створення проєктів та об'єктів праці, що відрізняються оригінальністю, новизною ідеї, міцністю, красою та суспільною значущістю.

Водночас активність – це специфічна форма діяльності індивіда, що характеризується інтенсифікацією індивідуально-особистісних якостей (цілеспрямованості, мотивації, усвідомленості, наполегливості, знанням способів діяльності й ін.) та детермінована ініціативністю [1, 21]. Творчість й активність невіддільно пов'язані між собою.

Розглянемо зміст наукової категорії “художньо-творча активність” у межах проблематики дослідження пропонованої статті. Ця категорія складається з двох сенсоутворювальних центрів: активність у загальному розумінні й активність як художньо-творчий феномен. У науковій літературі термін “активність” розглядається як багатоаспектна категорія: у широкому філософському трактуванні під активністю розуміють загальну системну якість матерії, її здатність вступати у взаємодію із собою та навколишнім середовищем (І. Бех, Н. Бібік, О. Пометун, В. Скотний та ін.); у психологічній літературі активність окреслюють як групу особистісних якостей, що зумовлюють внутрішню потребу, тенденцію індивіда до ефективного освоєння об'єктивної реальності, самовираження щодо зовнішнього світу (Г. Гандзілевська, Н. Карпенко, В. Моляко, Н. Руда та ін.). У багатьох напрямках наукових досліджень використовується категорія “соціальна активність”, яку розглядають як стан суб'єкта, якість, рису особистості, що зумовлює ставлення до діяльності, взаємозв'язок суб'єкта із середовищем [9].

Усвідомлення факту відсутності єдиних підходів щодо тлумачення терміна “активність” дає підставу критично осмислити весь спектр наукових підходів до обґрунтування змісту поняття “художньо-творча активність”. Аналіз науково-педагогічних, психологічних, культурологічних, соціологічних, філософських літературних джерел свідчить про підвищений інтерес вітчизняних і зарубіжних вчених до проблеми розвитку художньо-творчої активності особистості.

Художньо-творча активність виступає одним із видів соціальної активності людини. Зарубіжні вчені (А. Маслоу, Дж. Роттер, Р. Харре й ін.) основою соціальної активності розглядають прагнення індивіда заслужити повагу та визнання з боку

інших людей, створити і підтримати свою репутацію, підняти соціальний статус.

Особливість художньо-трудова діяльність полягає у представленні кожної речі не лише з погляду користі і краси, а й у всій різноманітності її зв'язків у процесі функціонування, що вимагає від майбутнього вчителя технологій проявувати ефективне використання свого творчого потенціалу.

Художньо-творча активність – це складна інтегральна якість особистості, що становить діалектичну єдність загального, властивого всім видам соціальної активності, й особливого – характерного лише для художньо-творчої активності як її специфічного виду, а також міру діяльності особистості у галузі художньої творчості [8].

Студентський вік характеризується двома важливими фазами дозрівання: оцінювання і переоцінювання норм, цінностей й ідеалів та кристалізація життєвих планів, як особистих, так і професійних. Вікові особливості студентів сприяють розвитку активного, самостійного, творчого мислення, яке необхідно постійно стимулювати [5]. Відтак, плануючи роботу з формування художньо-творчої активності студентів, потрібно вміло організувати освітній процес, щоб передбачати виникнення навчальних проблем різної складності й стимулювати студентів до їх самостійного розв'язання.

Поєднання потреби у самостійній художньо-творчій діяльності та здатності до саморегуляції дає змогу студентам виходити на рівень так званої “наднормативної активності”, що є важливою передумовою прояву творчої активності і вказує на рівень розвитку вольових якостей особистості, прояву мотивів вищого порядку, пов'язаних з пошуком моральних та естетичних ідеалів [7].

Зважаючи на зазначене вище, поняття “художньо-творча активність” необхідно розглядати як психічний стан студента, що виражає ставлення до процесу творчості і формується у процесі художньо-трудова діяльності; як системну якість особистості, що включає загальні властивості соціальної активності та властивості, зумовлені віковими особливостями, а також специфічні риси, характерні лише для творчої активності.

До основних компонентів художньо-творчої активності особистості студентів необхідно віднести мотиваційний, орієнтаційний, змістово-операційний, вольовий та оцінний. Розглянемо їхню сутність.

Мотиваційний компонент. Мотивація – це внутрішня сила, каталізатор будь-якої активності індивіда, яка підтримує прагнення до розвитку і діяльності, стимулює до пошуку нових ідей, експериментів та самовдосконалення [10]. Мотивація відіграє особливу роль у формуванні художньо-творчої активності студентів.

Мотиваційний компонент художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій включає [8; 10]:

1. Стимулювання інтересу до художньо-творчої діяльності. Студенти, які мають інтелектуальний або особистий інтерес до художньої творчості, будуть більш мотивованими для її розвитку і впровадження.

2. Підтримку та визнання результатів художньо-творчої діяльності. Мотивація залежить від позитивної підтримки і визнання творчих досягнень, відтак студенти, які отримують підтримку викладача чи однокласників, відчувають більшу мотивацію для своєї творчої діяльності.

3. Співпрацю та обмін ідеями. Мотивація підтримується через різні види співпраці. у процесі якої студенти отримують нові ідеї, знання та досвід.

4. Практичне застосування творчих ідей. Мотивація зростає, коли студенти бачать практичний результат застосування (втілення) своїх ідей і задумів у матеріалі, що стимулює їхнє бажання творчо експериментувати та генерувати нові творчі рішення.

Орієнтаційний компонент. Орієнтаційний компонент художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій є важливим для розвитку креативності й інноваційного потенціалу студентів, сприяє формуванню навичок самовираження, критичного мислення, проблемного мислення та здатності до творчого розв'язання завдань, допомагає розвивати нестандартність мислення, здатність до інноваційного підходу й адаптацію до змін у сучасному світі.

Орієнтаційний компонент художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій передбачає:

1. Стимулювання творчого мислення, що включає виконання творчих завдань, стимулювання пошуку нетрадиційних рішень, сприяння самовираженню та інноваціям.

2. Розвиток естетичного смаку. Майбутній учитель технологій повинен вміти розпізнавати й оцінювати естетичні аспекти творчих робіт (проектів) учнів, а також надихати їх на створення естетично привабливих об'єктів праці.

3. Пошук інноваційних рішень. Студенти мають бути відкриті до нових ідей і рішень, постійно оновлювати свої знання і вміння, вивчати передові технології та методи художньої обробки матеріалів.

4. Розвиток комунікативних навичок. Учитель технологій має вміти ефективно комунікувати зі своїми учнями, співробітниками та іншими фахівцями, що включає вміння висловлювати свої ідеї, чути і розуміти думки інших, сприяти колективному творчому процесу та взаємодії.

5. Підтримку самовираження. У ЗВО повинні створюватися умови, в яких майбутні учителі технологій можуть вільно виражати свої ідеї і концеп-

ції через різні творчі проекти, зокрема участь у виставках, презентаціях, демонстраційних виступах тощо.

Змістово-операційний компонент. Змістово-операційний компонент художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій включає розуміння і застосування художньо-творчих методів та підходів у процесі професійно-педагогічної діяльності, що передбачає:

1. Розуміння художньо-творчого процесу. Майбутні учителі технологій повинні усвідомлювати, що художня творчість передбачає пошук нових ідей, незвичних рішень та нестандартних підходів, відтак необхідною має стати розвинена здатність сприймати навколишній світ з особливим “художнім баченням”, розвиток творчої уяви та креативність.

2. Володіння творчими методами (проекування, моделювання, виконання ескізів майбутніх виробів та ін.) художньо-трудової діяльності, що сприяє розвитку критичного мислення студентів та проблемному шляху розв’язання поставлених завдань.

3. Стимулювання творчості і самовираження студентів, що передбачає створення навчальної атмосфери, сприятливої для самовираження і розвитку художньої творчості здобувачів освіти.

Вольовий компонент. Вольовий компонент є важливим аспектом для формування художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій, оскільки включає риси характеру й особистісні якості, які допомагають студентам долати внутрішні і зовнішні перешкоди, розвивати і підтримувати свою творчу активність. До основних аспектів вольового компонента належать:

1. Витримка і наполегливість. Майбутні вчителі технологій повинні бути готові докладати чимало зусиль і часу для вдосконалення своїх художньо-трудових навичок, вивчення нових художніх методів й експериментування з творчими ідеями.

2. Самодисципліна – передбачає здатність студентів раціонально організувати свій час, окреслювати найближчі і віддалені цілі, дотримуватися графіка роботи, правил безпеки праці та ін.

3. Гнучкість і відкритість до нового. Учитель технологій повинен бути відкритим до нових ідей, здатним адаптуватися до змін та змінюватися самим для успішної реалізації поставлених завдань.

4. Самовпевненість і самокритичність – передбачає віру студентів у власні здібності, впевненість у своїх творчих рішеннях. Водночас вони повинні бути самокритичними й відкритими до отримання конструктивної критики, яка допомагатиме їм творчо зростати.

5. Емоційна стійкість. Розвиток художньо-творчої активності може супроводжуватися викликами, перешкодами і невдачами. Відтак майбутні учителі

технологій повинні мати емоційну стійкість, щоб впоратися зі стресом, відмовами чи невдачами, які можуть виникати у процесі художньо-творчої діяльності.

Оцінний компонент – передбачає адекватне оцінювання студентами результатів власної художньо-творчої діяльності, а також творчості інших людей. Оцінний компонент включає:

1. Рефлексію, тобто здатність самокритично оцінювати свою творчу діяльність, ретельно аналізувати результати своєї роботи, виявляючи сильні і слабкі сторони, та здійснювати відповідні коригування.

2. Критичне мислення – здатність критично оцінювати й аналізувати результати художньо-творчої діяльності.

3. Естетичну освіченість – оцінювання і розуміння естетичних аспектів художнього виразу, що включає знання про різні стилі та техніки декоративно-ужиткового мистецтва, здатність розпізнавати і цінувати якість й оригінальність творчих робіт тощо.

Аналіз практики професійної підготовки майбутніх учителів технологій засвідчує недостатній рівень готовності викладачів ЗВО до реалізації основних принципів розвитку художньо-творчої активності студентів. Сьогодні до особистості вчителя технологій ставляться високі світоглядні, загальнокультурні та професійні вимоги, спрямовані на бачення цілісності педагогічних процесів, що перетворюють зміст освіти на механізм розвитку творчої особистості підрастаючого покоління [4; 6].

Результат опитування студентів, що навчаються за спеціальністю 014 “Середня освіта (Трудове навчання та технології)” показав, що планування та організація занять викладачами ЗВО з моделювання й управління розвитком творчого потенціалу студентів не відповідає запитам сучасного суспільства загалом та особистості зокрема. Так, 96 % респондентів зазначили, що викладачі у своїй професійній діяльності повинні вміти приймати та реалізовувати рішення, спрямовані на розвиток художньо-творчої активної особистості, розкриваючи при цьому як свій власний творчий потенціал, так і творчий потенціал студентів, зокрема за рахунок уміння гнучкого застосування технологій навчання і виховання. Водночас 70 % опитаних вважають, що викладачі не мотивовані на цілеспрямований розвиток художньо-творчої активності студентів, оскільки самі не повною мірою володіють механізмами розвитку творчого потенціалу особистості.

Щоб поглиблювати творчі уявлення студентів, пробуджувати у них стійкий інтерес до творчості, викликати певні емоції, необхідно їх постійно зацікавлювати – такої думки дотримуються 86 % опи-

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

таних студентів. На питання щодо об'єктивних умов розвитку такого інтересу, студенти виділяють такі: 1) систематична робота з джерелами інформації художньо-творчого спрямування; 2) наведення конкретних прикладів з життя, демонстрування художньо-творчих робіт (об'єктів праці); 3) належне матеріально-технічне забезпечення, що уможливило ефективну художньо-творчу діяльність на заняттях; 4) вмiле керівництво художньо-творчою діяльністю з боку викладачів. Серед суб'єктивних умов формування інтересу до художньо-творчої діяльності здобувачі освіти здебільшого виокремлюють високий ступiнь мотивації, що сприяє прагненню висловити свої творчі ідеї, застосувати наявний досвід чи вдосконалити його.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного науково-педагогічного дослідження та зважаючи на результати опитування студентів педагогічних ЗВО, необхідно сформулювати такі висновки:

– художньо-творча активність студентів розглядається як інтегральна якість особистості та показник успішності художньо-трудової діяльності;

– загальні якості художньо-творчої активності особистості мають вікові особливості, які яскраво проявляються у прагненні до новизни, здатності швидко знаходити розв'язок поставлених художньо-творчих завдань, здійснювати перенесення отриманих знань у нові умови та ін.;

– компоненти художньо-творчої активності майбутніх учителів технологій (мотиваційний, орієнтаційний, змістовно-операційний, вольовий та оцінний) одночасно мають виступати і компонентами навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Моляко В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Психологія суспільства*. 2007. № 4. С. 6–10.
3. Мороз Ю.В. Творча активність особистості і закономірності її розвитку в онтогенезі. *Практична психологія та соціальна робота*. 2002. № 4. С. 58–60.
4. Нищак І.Д. Окремі аспекти формування творчої активності майбутніх учителів трудового навчання засобами комп'ютерної графіки. *Молодь і ринок*. 2006. № 8. С. 80–83.
5. Олійник С.В. Теоретичні засади формування творчого потенціалу майбутнього вчителя. *Наукові записки. Ніжин : Ніжинський ДПУ*, 1998. С. 40–42.
6. Оршанський Л.В., Нищак І.Д., Павловський Ю.В. Педагогічні умови формування творчої активності майбутніх учителів трудового навчання у процесі професійної підготовки. *Молодь і ринок*. 2022. № 1(199). С. 12–18.

7. Холоденко В. Сутність, зміст та структура творчої активної особистості. *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки"*. 2013. № 1. С. 84–88.

8. Карпенко Н.А. Психологія творчості : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

9. Косовець В.І. Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села : дис... канд. пед. наук : 13.00.05 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2009. 204 с.

10. Занюк С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.

REFERENCES

1. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv, 376 p. [in Ukrainian].
2. Moliako, V. (2007). *Tvorchyi potentsial liudyny yak psykholohichna problema* [Human creative potential as a psychological problem]. *Psychology of society*. No. 4. pp. 6–10. [in Ukrainian].
3. Moroz, Yu.V. (2002). *Tvorcha aktyvnist osobystosti i zakonirnosti yii rozvytku v ontogenezi* [Creative activity of the individual and patterns of its development in ontogenesis]. *Practical Psychology and Social Work*. No. 4. pp. 58–60. [in Ukrainian].
4. Nyshchak, I.D. (2006). *Okremi aspekty formuvannia tvorchoi aktyvnosti maibutnih uchyteliv trudovoho navchannia zasobamy kompiuternoї hrafiky* [Separate aspects of the formation of creative activity of future teachers of labor education by means of computer graphics]. *Youth & market*. No. 8. pp. 80–83. [in Ukrainian].
5. Oliinyk, S.V. (1998). *Teoretychni zasady formuvannia tvorchoho potentsialu maibutnoho vchytelia* [Theoretical foundations of the formation of the creative potential of the future teacher]. *Proceedings*. Nizhyn, pp. 40–42. [in Ukrainian].
6. Orshansky, L.V., Nyshchak, I.D. & Pavlovskyi, Yu.V. (2022). *Pedahohichni umovy formuvannia tvorchoi aktyvnosti maibutnih uchyteliv trudovoho navchannia u protsesi profesiinoї pidhotovky* [Pedagogical conditions for the formation of creative activity of future teachers of labor education in the process of professional training]. *Youth & market*. No. 1 (199). pp. 12–18. [in Ukrainian].
7. Kholodenko, V. (2013). *Sutnist, zmist ta struktura tvorchoi aktyvnoi osobystosti* [The essence, content and structure of a creative and active personality]. *Proceedings. Series "Psychological and pedagogical sciences"*. No. 1. pp. 84–88. [in Ukrainian].
8. Karpenko, N.A. (2016). *Psykholohiia tvorchosti* [Psychology of creativity]. Lviv, 156 p. [in Ukrainian].
9. Kosovets, V.I. (2009). *Rozvytok sotsialnoi aktyvnosti molodi v umovakh sotsiokulturnoho seredovyscha sela* [Development of social activity of youth in the socio-cultural environment of the village]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 204 p. [in Ukrainian].
10. Zaniuk, S. (2002). *Psykholohiia motyvatsii* [Psychology of motivation]. Kyiv, 304 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.04.2024

